

S. EUSEBII HIERONYMI, STRIDONENSIS PRESBYTERI, COMMENTARIORUM IN ABDIAM PROPHETAM

LIBER UNUS.

PROLOGUS^a.

359-360 Cum essem parvulus, ut parvulus loquebar, ut parvulus sapiebam, ut parvulus cogitabam: postquam factus sum vir, quæ parvuli erant, deposui (I Cor. xiii). Si Apostolus proficit [Al. profecit], et quotidie præteritorum obliviscens, in priora se extendit, ac secundum præceptum Domini Salvatoris, stivam tenens, post tergum non respicit (*Phil. iii; Luc. ix*): quanto magis ego, qui necdum ad ætatem perfecti viri, et in mensuram Christi (*Ephes. iv*)^b veni, mereri debeo veniam, quod in adolescentia mea provocatus ardore et studio Scripturarum, allegorice^c interpretatus sum [Al. sim] Abdiam prophetam, cujus historiam nesciebam. Ardebat animus cognitione mystica, et quia legeram omnia possible credentibus, ignorabam diversa esse charismata: ^d litteras sæculi noveram, et ob id putabam me librum legere posse signatum. Stultus ego, viginti quatuor seniores habentes in manibus phialas et citharas, et quatuor animalia plena oculis consurgunt de throno suo, imperitiam constituentur, gloriam Agno canunt (*Apoc. v*), et virgæ de radice Jesse, et putabam posse me, quod credebam: cujus in manu non fiebat sermo Dei, nec dicere poteram: *A mandatis tuis intellexi (Ps. cxviii)*: neque illius de Evangelio beatitudinis recordabar: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v, 8)*. Necdum de altari carbo sublatus, labia mea purgaverat (*Isai. vi, 8*). Necdum error veteris ignorantia igne Spiritus sancti fuerat circumcisisus, **361-362** et audacter loquebar ad Dominum: *Ecce ego, mitte me*. Sperabam in scriniolis latere [Al. jacere] quod scripseram, et ingenioli mei primam temeritatem ignibus noveram, cum subito de Italia affertur exemplar a quodam juvene tot annis, quot et ego quondam scripseram, laudante opusculum meum. Fateor miratus sum, quod quantumvis aliquis male scripserit, invenit similem lectorem sui. Ille prædicabat, ego erubesciebam: ille quasi my-

sticos intellectus ferebat ad cælum, ego demisso capite confiteri meum pudorem prohibebam. Quid igitur? condemnamus in quibus pueri lusimus? minime. Scimus enim in tabernaculum Dei, et aurum, et pilos caprarum similiter oblatos. Legimus in Evangelio (*Marc. xii*), viduæ pauperis duo minuta, magis quam divitum substantias approbata [Al. approbatas]. Et tunc dedimus quod habuimus, et nunc, si tamen aliquid profecimus, Domino suum reddimus. Gratia enim ejus sum quod sum (I Cor. xv). Nec diffiteor per hosce triginta annos^e in ejus opere me ac labore sudasse. Clemens est pater: cito revertentem filium suscipit, nec expectat donec quis aperiat ostium: ipse egreditur obviam, annulum et stolam parat; licet germanus invideat, et scortatorem ac nepotem vocet, de salute illius symphonia Angelicæ lætitiæ cunctarumque virtutum in cœlestibus personat (*Luc. xv*). Hoc est illud tempus, mi Pammachi, hac luce dulcius, quo egressi scholam Rhetorum, diverso studio ferebamur, quando ego et Heliodorus charissimus pariter habitare solitudinem Syriæ Chalcidis nitebamur [Al. volebamus]; quod putabam latere, vulgatum est. Per vetera vestigia rursus ingrediar, emendans, si fieri potest, curvos apices litterarum. Infans eram, necdum scribere noveram: titubabat manus, tremebant articuli. Nunc, ut nihil aliud profecerim, saltem Socraticum illud habeo: Scio, quod nescio. Dicit et Tullius tuus, adolescentulo sibi inchoata quædam et rudia excidisse. Si hoc ille tam de libris ad Herennium, quam de Rhetoricis, quos ego vel perfectissimos puto, ad comparisonem senilis peritiæ dicere potuit: quanto magis ego libere profitebor, et illud fuisse puerilis ingenii, et hoc maturæ senectutis! In libris quoque contra Marcionem Septimius Tertullianus hoc idem passus [Al. fassus] est, et Origenes in Cantico canticorum: et Quintilianus in duodecim libris Institutionis oratoricæ.

diximus.

^d Verius, opinor, duo Palatini mss. *litterulas*.

^e Voculas, in ejus, iidem mss. ignorant.

^a Hæc quoque Pammachio inscribitur Explanatio.
^b Pro veneram, ut videtur.
^c Confer quæ in Generalis præfationis parte altera num. 20, de hoc in Abdiam tentamento Hieronymi

Ex quibus perspicue ostenditur unamquamque aeternam in suo esse perfectam, et ex annorum debere numero judicari. Sed jam tempus est proponere

A exordium Abdiae, et orationum tuarum auxilio, cui volumen hoc scribitur, confragosum mare, et scucilli recurvos gurgites transfretare.

INCIPIT LIBER.

Vers. 1.) *Visio Abdiae.* ^a Hunc aiunt esse Hebræi, qui sub rege Samariae Achab, et impiissima Jezabel pavit centum prophetas in specubus, qui non curvaverunt genu Baal, et de septem millibus erant, quos Elias arguitur ignorasse (III Reg. xviii), sepulcrumque ejus usque hodie cum Mausoleo Elisæi prophetae **363** et Baptistæ Joannis in Sebaste venerationi habetur, quæ olim Samaria dicebatur. Hanc Herodes rex Judææ Antipatri filius, in honorem Augusti Cæsaris Græco sermone vocavit *Augustam*. Hic igitur, quia centum prophetas aluerat, accepit gratiam prophetalem, et de duce exercitus, sit dux Ecclesiae. Tunc in Samaria parvum gregem paverat: nunc in toto orbe Christi pascit Ecclesias, et *περὸνύμωτος*, sicut in Actis Apostolorum Stephanus martyrio coronatus (Act. vii), ita et hic servus appellatus est Domini. Porro quod contra Idumæam cernens, non *onus*, id est, *λάμμα*, et *pondus* Idumææ videt secundum regulam et distinctionem, quod in Nahum scripsimus, illud in causa est, quod vel *Edom*, id est, *Esau* (Gen. xxvi), non de extraneis gentibus computatur, filius Isaac et frater Jacob: unde et terra illius non datur in possessionem Israel, nec dimittitur bellare contra ^b eam, et adversus fratrem armari prohibetur (Deut. ii): vel certe visio est, non Idumææ, quod poterat, si ita scriptum esset, facere questionem; sed Abdiae, id est, *servi Domini*, quam videt gentibus, ad quas legatum misit Dominus. Et quibus dicitur: *Surgite, et consurgamus adversus eam in prælium*. destructio enim Idumææ, visio ^c Nahum est. Sin autem quæritur quare ponatur in titulo, *Visio Abdiae*; et nihil postea quod visum est demonstraretur, secundum illud Isaia: *Vidi Dominum sabaoth sedentem super thronum excelsum et elevatum* (Isai. vi, 1). Et Ezechiel: *Aperti sunt caeli, et vidi visiones Dei*: statimque subjungitur: *Et vidi, et ecce spiritus turbinis* [Al. *auferens*] *veniebat ab Aquilone, et nubes magna, et splendor in circuitu ejus* (Ezech. i, 1 et seqq.); sed post visionem Abdiae protinus inferatur: *Hæc dicit Dominus ad Edom*. Et ite-

rum: *Ecce parvulum dedi te in gentibus, de Deuteronomio sumemus exemplam, in quo non res, sed verba cernuntur: Attende, inquit, tibi, et consera animam tuam vehementer, ne forte obliviscaris sermonum, quos viderunt oculi tui* (Deut. iv, 9). Et Joannes in Epistola: *Quod vidimus, inquit, oculis nostris, quod perpeximus, et manus nostræ **364** palpaverunt de Verbo vitæ* (I Joan. i, 1). Et Moyses vocem Domini, quæ ad eum loquebatur, vidisse se dicit (Exod. xx). Si ergo post visionem inferatur quæ dicta sunt, et videntur mentis oculis quæ auribus percipi solent, recte videns, quia propheta antea vocabantur *videntes*, titulo prænotat visionem.

Hæc dicit Dominus Deus ad Edom: Parvus propheta, versuum supputatione, non sensuum. Alioquin ut in tribus voluminibus Salomonis, Canticum canticorum quanto brevius est, tanto difficilius. Et Epistola ad Philemonem quem sensum haberet, expressimus. Evangelicus quoque sermo brevitas, laciniosis Legis operibus angustior est. Ita hic quoque propheta quasi servus Domini juxta Abraham, Isaac, et Jacob, et Moysen famulum Dei, et apostolum sermo Christi, ea videt, ea audit, quæ prophetali digna sunt servitute. Multi putant juxta interpretationem nominis, quod servus iste sit Domini, cui dicitur in Isaia: *Magnum tibi est vocari te puerum meum* (Isa. xlix, 6, sec. LXX), qui se exinanivit formam servi accipiens (Philip. i). Sed si hoc ita intellexerimus, alius nobis querendus erit legatus, qui est missus ad gentes. Et dum tropologiam sequimur, perdimus manifestissimam prophetiam. Quærimus ergo quis sit iste Edom, vel Idumæa, ad quam nunc per Abdiam Dominus loquitur. In libro Geneseos Esau filium Isaac appellatum fuisse Edom, quia propter rufum lenticulæ cibum primogenita vendiderit, manifestissime legimus (Genes. xxv): *Edom enim interpretatur rufus*, id est, *rufus*. In eodem volumine scribitur hunc eundem vocatum esse *Seir*, id est, *pilosum*, quia hispidus erat, et non habebat lenitatem Jacob. Unus ergo atque idem tribus nominibus appellatur, *Esau*,

^a Nec ipse abludit Hieronymus, sive Eusebius in Chronico, ubi sub Josaphat Hebræorum Judæe rege, quo tempore Hebræorum Israel Achab rex fuit, Abdiam docet prophetasse. S. tamen Augustinus l. xviii de Civ. Dei cap. 51: *Tres, inquit, prophetae de minoribus, Abdias, Nahum, et Ambacum, nec sua tempora dicunt ipsi, nec in Chronicis Eusebii aut Hieronymi quando prophetaverint, invenitur*. Qua de re plura nobis ad annum quintum Josaphat in Chronico dicenda sunt.

^b Duo palatini mss., *contra eum, et adversus fratrem arma prohibentur*.

^c Quæ hactenus obtinuit in libris omnibus lectio *Nationum*, pro *Nahum*, plane visa est manifestum, cujus causa et contextus Hieronymiani, et sacrae Historiae sensus nullus constaret et veritas. Et mirari subit, errorem insignem editorum nemini suboluisse: proclive autem erat opinari, antiquarum scripturæ, quam compendiarium facile paverit, similitudine deceptum. Nobis prophetae nomen restitui, jam propositum erat, cum in uno Palatino ms. secunda manu a studioso quopiam idem auctari, expuncta *Nationum* voce observamus.

Edom, Seir, posseditque eam regionem, quæ nunc Gebalena dicitur, et in finibus est *Ἰδουμαίων*, ubi ante habitaverant *Horraei*, qui interpretantur *liberi*: unde ipsa urbs postea sortita vocabulum est. Quod ergo Hebraice *עֲדָמָה* (*Edom*), et Græce dicitur *Ἰδουμαία*, nunc viculus Palæstinæ est: **365** a conditore sic imposito nomine: cuius Latina quoque et Græca meminit historia. Iste est cui dicitur per Amos: *Super tribus sceleribus Edom, et super quatuor non convertiam eum: eo quod persecutus sit gladio fratrem suum, et violaverit misericordiam ejus, et tenuerit ultra furorem suum, et indignationem suam servaverit usque in finem* (Amos. 1, 11). In Isaia quoque juxta Hebraicum legimus: *Onus Dumo ad me clamat ex Seir: quis es quid de nocte, custos quid de nocte* (Isa. xxi, 11)? Et Jeremias in eandem prophetiam pari voce consentit, dicens: *Numquid non est ultra sapientia in Theman* (Jer. lxxix, 9)? et reliqua usque ad finem ejus prophetiæ, ubi dicitur: *Et erit cor fortium Idumææ in die illa, quasi cor mulieris parturientis*. Exceptoque ordine commutato, et aliis quæ videntur discrepare, magna pars Abdiæ in Jeremia volumine continetur. Isti sunt montes Seir adversum quos Ezechielis facies roboratur, et dicitur: *Dabo montem Seir desolatum, et desertum*. Et post paululum: *Dissipatus eris, mons Seir, et Idumæa omnis*. Longum est si voluero cunctis Scripturas eventitare, et proferre in medium super montes Seir, maximeque Malachiæ, ubi statim in principio scriptum est: *Nonne frater erat Esau Jacob, dicit Dominus: Et dilexi Jacob, Esau autem odio habui*. Et posui montes ejus in solitudinem, et hæreditates [Al. hæreditatem] ejus in dracones deserti. Quod si dixerit Idumæa: *destructi sumus, sed revertentes edificabimus quæ deserta sunt*. Hæc dicit Dominus exercituum: *Isti edificabunt, et ego destruam, et vocabuntur termini impietatis, et populus cui iratus est Dominus usque in æternum* (Malac. iv, 2, 3, 4). Quia ergo didicimus terram Idumæorum adversariam esse terræ repromissionis, et Esau inimicum legimus Jacob, et populum esse cui iratus est Dominus in sempiternum, nosse debemus secundum leges tropologiæ, aut contra Judæos factum esse sermonem (qui sunt æmuli Christianis, et persequuntur fratrem suum Jacob, populum supplantatorem, qui illis primogenita præripuit), aut certe adversum omnes hæreses et contraria dogmata veritati, quæ videntur quidem nobis esse vicina: sed magis adversaria sunt, et de paterna hæreditate simplicem, et habitatorem domus Jacob nituntur expellere. Porro quia *Idumæa* et *terrena* interpretatur, et propter colorem rubrum *eruenta* quoque **366** intelligi potest: idcirco Salvator reportans ad Patrem de mundo victoriam, quando Angeli conclamabant: *Aperite portas, principes, vestra, et introibit rex gloriæ* (Ps. xliii, 7). Et in Isaia stupentes interrogabant: *Quis est iste qui ascen-*

dit de Edom, futurus vester de Basor, sic formosus in stela candida (Isa. lxxii, 1, 2, 3)? Et ad ipsum comminus loquebantur: *Quare rubrum est indumentum tuum: et vestimenta tua sicut calcantium in torculari?* Ipse loquitur in triumpho, exponens palmas crucis suæ: *Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum*. Sunt qui Idumæam ad carnem referant, et adversus illius pugnam animam æstimant provocari, ut mortificantes membra nostra super terram, fornicationem, immunditiam, passionem, æternam in Christo victoriam consequamur. Judæi frustra somniant contra urbem Romam, regnumque Romanum hæc fieri prophetiam; et illud quod in Isaia scriptum est, *Onus Dumo* (*עֲדָמָה*), paululum litteræ apice commutato pro *DELETH* legi posse RES, et sonare Romam (*רומא*): VAV quippe littera et pro u, et pro o, eorum lingua accipitur.

Auditum audivimus a Domino, et legatum ad gentes misit: Surgite et consurgamus adversus eum in prælium. LXX: *Auditum audivi a Domino, et munitionem in gentibus misit: Surgite et consurgamus adversus eum in prælium*. Jam ut supra diximus, eundem esse Edom quam et Idumæam, quia in Hebraico ipse qui condidit: in Græco urbs quæ sit ab eo condita nominatur. Audivit ergo vel Abdias, vel omnes propheta pariter audierunt (omnes enim scribunt contra Edom) quod ad gentes legatus missus sit, mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, de quo et Pater loquitur per Aggæum: *Movete omnes gentes, et veniet desideratus cunctis gentibus* (Aggæi n, 8). Iste in Isaia, magni consilii Angelus, et Pater futuri sæculi scribitur (Isai. ix). Quod autem pro legatō, id est SIR (*סיר*). Septuaginta *πρωτοχρον*, id est, munitionem interpretati sunt, possunt dicere, quod ipse legatus voster sit, et ipse munitionis: dicens ea quæ prophetalis sermo contexuit: *Surgite, et consurgamus adversus eum, vel eam in prælium*. Legatus qui ad gentes est missus, hæc loquitur: *Surgite qui dormitis, et elevare a mortuis, et illuminabit te Christus* (Ephes. v, 14). Ac ne forsitan gravis **367** nobis [Al. vobis], et insolita pugna videatur, me, inquit, habetis primum in acie. Ego ero *ἀρχιστρατηγός* præliorum, qui et Jesu filio Nave gladium tenens apparui: et Amalec in crucei meæ a vexillo, Moyse pugnante, superavi (Exod. xvii). Jeremias in visione contra Idumæam non multum ab his discrepat: *Auditu, inquit, audivi a Domino, et legatus ad gentes missus est: congregamini, et venite contra eam, et consurgamus in prælium* (Jer. xlix, 14). Sequitur:

(Vers. 2 seq.) *Ecce parvulum dedi te in gentibus: contemptibilis tu es valde. Superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petrarum [Vulg. petrarum]: exaltantem solium tuum [Vulg. suum], qui dicis in corde tuo: Quis detrahent me in terram? Si exaltatus fueris ut aquila, et si inter sidera posueris nidum tuum: inde te detrahent, dicit Dominus*. LXX: *Ecce minimum*

^a Vocem, *meæ*, ex nostris mss. post Victorium suffecimus, quod ex personâ Christi hæc dicantur. Idem paulo post, *Auditum* legit, pro *auditu*. Denique

quod et nos probamus, ita ferentibus mss. nostris *missus est*, juxta Græcum *ἀποπέμψεν*: pro quo retinuit Martiæus *missus eum*.

dedi te in gentibus : inhonoratus es tu valde. Superbia cordis tui elevavit te habitantem in foraminibus petrarum, exaltantem habitaculum tuum atque dicentem in corde tuo : Quis me deducet in terram ? Si exaltatus fueris ut aquila, et si inter media sidera ponas nidum tuum : inde te detraham, dicit Dominus. Jeremias, cujus supra fecimus mentionem, prope in eadem verba consentit, dicens : *Ecce parvulum dedi te in gentibus ; contemptibilem inter homines : arrogantia tua decepit te, et superbia cordis tui, qui habitas in cavernis petrae, et apprehendere niteris altitudinem collis : cum exaltaveris quasi aquila nidum tuum : inde te detraham, dicit Dominus.* In interpretatione prophetica debemus morem nostrum sequi, ut primum historiae fundamenta jaciamus, deinde si possumus, excelsas turres et tectorum culmina subrigamus. O, inquit, Edom, qui cum minimus sis, inter omnes in circulo nationes, et ad comparationem gentium caeterarum parvus in numero, ultra vires erigeris superbia. Cumque habites in speluncis, immo in cavernis petrarum, humilis atque pauperculus, et excelsa aedificiorum tecta non possidens, quasi aquila in sublime sustolleris, et tantum cogitatione intumescis, ut inter sidera habitare te credas : etiam si ultra naturam posses caeli alta penetrare, inde te detraherem, **368** et ad terram deducerem, dicit Dominus Deus. Illud autem quod in Jeremia additum est, et *apprehendere niteris altitudinem collis, aperuit aenigma, collem significans montem Sion, ac per hoc vel ipsam urbem Jerusalem, vel templum quod in ea conditum est, vult intelligi.* Aquilam autem cunctis avibus altius volitare, etiam hi qui de natura avium disputant, memoriae prodiderunt : tantique contuitus esse dicitur, ut cum super maria immobili penna feratur, nec humanis pateat obtutibus, de tanta sublimitate pisciculos natere videat, et cum juxta litus fuerint, tormenti instar descendere, raptamque praedam pennae ad litus pertrahere. Si didicimus historiam, sequamur intelligentiam spiritualem. Licet tibi, o haereticæ, magnus esse videaris, et contempnas Ecclesiae paucitatem : tamen parvus es in gentibus, et contemptibilis, et non solum contemptibilis, sed et cum *ἰκεράται* valde contemptibilis. *Superbia cordis tui extulit te.* Quis enim haeticorum non in superbiam extollitur, Ecclesiae simplicitatem parvipendens, et fidem imperitiam reputans ? *Habitantem in scissuris petrae, et exaltantem solium suum.* Petra quamquam frequenter vel in persona Domini, vel in soliditate ponatur (unde et propheta dicit, *Statuit supra petram pedes meos* (Ps. xxxix, 5) : et ad Petrum dicitur, *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam* (Mat. i, 8) ; tamen et in contrariam partem frequenter accipitur : *Auferam, inquit, cor lapideum, et dabo vobis cor carneum* (Ezech. xxxvi, 26). Et : *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham* (Matt. iii, 9) : maximeque hic, ubi non dixit, habitantem super pe-

^a Addunt Palatini mss. *de carne vestra.*

^b Mss. omnes, *poterit : quidam etiam celari : Graece*

tram, in qua prudens aedificator domum suam extruit ; sed in scissuris petrae, ut haereseon a petra Christo [Al. Christi] et ab Ecclesia significet scissiones. Porro quod sequitur : *Exaltantem solium tuum : Et, qui dicit in corde suo : Quis detrahet me in terram ?* tumorem haereticæ mentis ostendit, confidentiam sibi in mysteriis et in secretis suis, et quantum in ipsis est (hyperbolice autem hoc accipere debemus), repromittentium sibi regna caelorum. Unde ad hujuscemodi homines **369** scribit Apostolus : *Jam sinenobis regnatis, atque utinam regnaretis, ut et nos vobiscum regnaremus* (I Cor. iv, 8). Tale quid et David loquitur : *Posuerunt [Al. Posuerunt] in caelum os suum, et lingua eorum transivit in terram* (Psal. lxxii, 9). Si exaltati ergo fuerint, ut aquila (nam et ipsi aquilarum sibi similitudinem pollicentur, quæ solent ad cadaver Dominicum congregari), et si inter media sidera posuerint nidum suum, inde detraham eos, dicit Dominus. Sicut enim dormiente patrefamilias, inter bonam sementem inimicas homo zizania superseminat (Matth. xiii) : ita solet aquila illa grandis (Ezech. xvii, 3), magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis et varietate, quæ habet ductum intrandi in Libanum, et tollit de cacumine cedri, et plantat super aquas multas, ut in vineam plantaria pullulent, inter sidera Ecclesiae, de quibus et in alio loco dicitur : *Justi autem sicut stellæ fulgebunt* (Mat. xiii, 43), ponere nidum suum. Dixi supra, hoc ipsum et adversum carnem posse intelligi quod imminutæ sint vires ejus in adventu Christi, et contemptibilis sit, animæque subjecta imperio, et frustra erigatur, cum habitet in cavernis petrae, vel sensibus, vel cogitationibus, et velit dominari animæ, exaltans solium suum, nec opera sua credens posse superari. Cui dicitur, quod quamvis se erigat, et aquilæ imitetur excelsa, multosque sanctorum deceperit : tamen a Domino superata sit atque dejecta. Quod in haeticis et in carne intelleximus, contra Judæos quoque intelligi potest.

(Vers. 4 seq.) *Si fures introissent ad te : si latrones per noctem, quomodo conticivisses ? Nonne furati essent sufficientia sibi ? Si vindemiares introissent ad te, numquid non [Vulg. tacet non] saltem racemum reliquissent tibi ? Quomodo scrutati sunt Esau, investigaverunt abscondita ejus ? LXX. Si fures introissent ad te, vel latrones per noctem, ubi projectus esses ? Nonne furati essent sufficientia [Al. sufficientiam] sibi ? Et si vindemiares introissent ad te, nonne reliquissent racemum ? Quomodo perscrutatus est Esau, et deprehensa sunt abscondita ejus ?* Jeremias similiter, licet ordine commutato : *Si vindemiares venissent super te, non [Al. nonne] reliquissent racemum ? si fures in nocte, rapuissent utique quod sufficeret tibi. Ego vero discooperui Esau, revelavi abscondita ejus, et celare non possunt* (Jer. xlix, 9, 10). Quod dicit, hoc est : **370** Si fures et latrones qui de nocte domos suffodere consueverunt, et rapere quæ in domibus sunt, introissent ad est *κρυβῆναι οὐ μὴ δύνανται.*

te, et absconditi tenebris, circuissent domus tuæ angulos, utique hoc tulissent quod sibi putabant posse sufficere, et aliquid in ædibus tuis, vel per satietatem, vel per ignorantiam reliquissent. Si vindemiatores introissent vineam tuam, et eam vel hostiliter vastare, vel a te conducti demetere cuperent, quamvis diligens eorum fuisset vindemia, tamen racemos vitibus foliisque celatos, inter palmites reliquissent. Sed omnia hostes, qui ad te, Domino jubente, venerunt (significat autem Babylonios, et exercitum Nabuchodonosor), investigaverunt omnia secreta tua, et cavernas, ac foramina speluncarum, in quibus habitas, lustraverunt. Et revera, ut dicamus aliquid et de natura loci, omnis australis regio Idumæorum de Eletheropoli usque Petram, et Ailam (hæc est enim possessio Esau), in specubus habitatiunculas habet. Et propter nimios calores solis, quia meridiana provincia est, subterraneis tuguriis utitur. *Discooperui*, inquit, *Esau*, id est, quod terra premebatur in medium protuli, et aperta sunt omnia quæ claudelas, substantiamque tuam me pariter cum hostibus perquirent; nulla potuerunt secreta celare. Aliter, Fures et latrones, qui ingrediuntur nocte, quia filii sunt noctis et tenebrarum, hæreticos puto, contraria veritati dogmata prædicantes, qui furantur sufficientia sibi, et quotidie de Ecclesiæ gregibus rapere festinant. Isti ingredienti vineam Domini nostri (*Psal. lxxxix*), quam de Ægypto hujus sæculi transtulit, et de cujus genimine vinum se esse bibiturum in regno Patris pollicetur, ita cupiunt universa populari, ut vix racemum relinquunt in ea. Sed econtrario Dominus agit: omnia enim secreta eorum, et occulta mysteria, et patriarcharum Esau (hos quippe intelligo qui primi hæreses adinvenerunt) per sanctos suos et Ecclesiasticos viros atque doctores profert in medium, et prima illius victoria est, patere quæ tegebantur occulta. Unde et cum admiratione dicitur, *Quomodo perscrutatus est Esau, deprehensa sunt occulta ejus?* Vide Marcionem et Valentinum, et omnes hæreticos, **371** quomodo in doctrinis demoniorum, cauteriatam habentes conscientiam, applaudant sibi, et simplices animas quasi quibusdam divinis mysteriis initiantes, composito sermone decipiant. Sed cum triginta æonas, et ^a quadradas, et octoadas et duodecadas, et duplicem deum, et portentosum Abraxas in medium sermo protulerit: tunc prudentia Esau stultitia demonstrabitur, et investigabuntur secreta ejus.

(Vers. 7.) *Usque ad terminos emiserunt te omnes viri fœderis tui, illuserunt tibi, invaluerunt adversum te viri pacis tuæ, qui comedunt tecum, ponent insidias subter te: non est prudentia in eo. LXX: Usque ad terminos dimiserunt te: omnes viri testamenti tui resulerunt tibi, prævaluerunt adversum te viri pacifici*

^a Aliquot mss., *quadragenas*; alii, *quadrigas*. De *Abraxas* nomine diximus paulo superius in Amos cap. iii. Pro *in medium*, Martian. in medio retinuit.
^b Sic mss. et Græcus, ἀναστρέφει. Martiani, male, *ascendi*.

tui: posuerunt insidias subter te: non est sapientia in eo. Quidam id quod supra exposuimus, *Quomodo perscrutatus est Esau, et comprehensa sunt abscondita ejus*, ad terminos usque distinguunt: ut sit sensus, abscondita tua atque secreta usque ad terminos revelata sunt. Nobis autem melius videtur, ut cum posterioribus copuletur. Veniente ergo Nabuchodonosor (de quo in Jeremia contra Idumæam dicitur: *Ecce quasi leo^b ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam, quia subito currere eum faciam ad illam (Jer. xlix, 19):* Ac deinde: *Ecce quasi aquila ascendet et volabit, et expandet alas suas super Bosram, et erit cor fortium Idumææ in die illa, quasi cor mulieris parturientis (Ibid. 22),*) omnes qui ante erant fœderati Edom, et in præsidio urbis superbissimæ fuerant, reliquerunt eum, et juncti hostibus contra eum insidias tetenderunt: prævalueruntque adversus eum, et tunc indicatum est, quia nulla in Edom esset sapientia: dum sperat in his qui adversarii demonstrati sunt. Aliter: Cum abscondita Esau, et quasi sacramenta magnifica, quibus prius populi fuerant irretiti, prolata fuerint in medium, ita ut vir Ecclesiasticus possit dicere: *Non enim ignoramus ejus astutias (II Cor. ii),* derelinquent terminos Edom, et dimittent eum, et usque ad terminos Ecclesiæ transmigrantes, proferent doctrinas pessimas. Tunc illudent **372** et resistent quondam magistro suo, ^c dicentes falsa esse quæ didicerant: prævalebunt contra eum, et eruditi fide Ecclesiæ, falsum dogma convincet. Illi qui quondam comedebant apud hæreticos, non panem Eucharistiæ, sed panem luctus, et panem subcinericium qui non reversatur, proponunt quæstiones de Scripturis, tendent insidias Idumæo atque terreno, et in omnibus carneo præceptori (hæreses enim ad Galatas inter carnis opera numeratas legimus (*Galat. v*), et tunc ostendetur non esse prudentia in Edom.

(Vers. 8, 9.) *Numquid non in die illa, dicit Dominus, perdam sapientes ex Idumæa, et prudentiam de monte Esau? Et timebunt sortes tui a Meridie: ut intereat vir de monte Esau. LXX: In die illa, dicit Dominus, perdam sapientes ex Idumæa, et intelligentiam de monte Esau. Et pavebunt pugnares tui de Theman, ut auferatur homo de monte Esau.* Cum hostis fines tuos possederit, et omnes viri fœderis tui illuserint tibi, et prævaluerint contra te: tunc peribit sapientia de Idumæa et calliditas ejus stultitia demonstrabitur. Prudentiam quoque ipse Dominus auferet de monte Esau, id est, de montibus Seir, vel quia urbs Idumæa in monte sita est, vel quia omnis illa regio quæ ad Austrum vergens confinis est eremo, præruptis in montibus edita sit. Unde et dicitur: *Pavebunt pugnares tui de Theman, quod nos interpretati sumus, meridiem.* Quomodo autem supra dixeram,

^c Rescribit Victor. *docentes*, alteramque et copulam verbo *prævalebunt* præponit. Nulli tamen e nostris, neque ex iis, opinor, quos ipse consuluit, mss. codices suffragantur.

Esau tribus nominibus appellatum : ita et plaga regni A
ejus, quæ ad Austrum vergit, tribus vocabulis appel-
latur, *Daron, Thoman, Nageb* (גבן דרון נגב), quæ
omnia juxta Ezechiel, Austrum, Africum, Meridiam-
que significant. Postquam vero timuerint fortes regni
ejus, qui habitabant [Al. habitant] in Meridie, tunc
interibit vir de monte Esau, qui et pugnare pro civi-
tate, et prudenter dare consilium solitus erat. Aliter :
Postquam hi qui prius deceperant, conversi fuerint
ad Ecclesiam : tunc ipso Domino dimicante, peribunt
sapientes Idumææ, qui carnalia et terrena sapiebant,
et auferetur prudentia de monte Esau, quæ elevaba-
tur **373** contra scientiam Dei. Et qui prius pro
Esau, et Idumæa dialectica arte pugnabant, et erant
in praesidiis *Theman*, quod interpretatur *consummatio*,
desinent pugnare pro magistris prioribus. Sive
qui ante lumen sibi scientiæ promittebant, et puta-
bant se esse in meridie, timebunt et formidabunt,
ecclesiastico viro obtinente sophismata eorum : in-
tantam ut antus resideat qui possit, vel regis con-
silio, vel ^a pugnatoribus viris, pro hæreticorum su-
perbia et falso dogmate dimicare.

(Vers. 10, 11.) *Propter interfectionem et [Vulg. ad-
dit propter] iniquitatem in fratrem tuum Jacob, operiet
te confusio, et peribis in æternum. In die cum stares
adversus eum, quando capiebant alieni exercitum ejus,
et extranei ingrediebantur portas ejus, et super Jeru-
salem mittebant sortem; tu quoque eras quasi unus ex
eis. LXX: Propter interfectionem et impietatem ad-
versum fratrem tuum Jacob, operiet te confusio, et
auferis in æternum. Ex die qua restitisti contra, in
die ^b ut caperent alienigenæ fortitudinem ejus, et alieni
ingressi sunt portas ejus: et super Jerusalem miserunt
sortem; et vos eratis quasi unus ex eis. Ideo inter-
bit vir de monte Esau, et peribit sapientia de Idu-
mæa, et prudentia de monte Esau, quia interfecisti
germanum, et inique egisti contra fratrem tuum
Jacob : quando Chaldeis, Babylonisque vastanti-
bus Jerusalem, et obsidentibus civitatem, et ingre-
dientibus portas ejus, mittentibusque sortem, in
divisione prædarum, tu eorum socius eras, et in ho-
stium numero versaberis. Aliter : Cuncta quæ supra
scripta sunt patioris, o Edom cruenta, terrene, cru-
delis : quia falsa mortiferaque doctrina, et adversum
Dominum impietatem loquente, occidisti fratrem
tuum Jacob. Legimus in Solomon : *Sunt qui loquun-
tur et interficiunt gladio (Prov. xxv, 18). Et in alio
loco : Venenum aspidum sub labiis eorum (Ps. cxxxix,
4). Et, Linguis eorum gladius acutus (Ps. lvi, 5).
Operiet ergo te confusio, et dices : Confusio vultus mei
operuit me (Ps. lxxviii, 8) : ac peribis, non ad breve
tempus, sed in æternum. Æterno enim quantum in
te fuit fratrem vulnere percussisti. Sed et hæc erit
causa cruciatus : nam quando alieni devastabant**

exercitum Jacob et ingrediebantur per portas ejus
374 in pacificam quondam Jerusalem, mittebant-
que sortes, ut ejus sibi spolia dividerent, tu unus
eras ex hostibus. Legimus, vidimus, quotidieque
comprobamus, quando persecutio contra Ecclesiam
oritur, multo peiores persecutores Judæos et hære-
ticos in Christianos fieri, quam ethnicos. Postquam
extraneos ingredienti portas Jerusalem *λογισμοίς*,
id est, *cogitationes* pessimas dicere, portasque
Jerusalem, id est, animæ quiescentis et videntis
Deum, quinque sensus interpretari, per quos intro-
eant hostes, et spolia dividant Jerusalem. Si videri-
mus mulierem ad concupiscendum [Al. concupiscen-
dam eam] (*Math. v*), mors ingressa est per fenestras
nostras (*Jer. ix*) : si suscepimus per aures men-
dacium ac iudicium sanguinis, per aliam portam ho-
stis ingressus est. Odores quoque, gustus et ta-
ctus, si vel variis odoribus, vel dulcibus cibis, vel
amplexibus delicatis captus fuerit, per alias portas
ingressi sunt adversarii, et spolia dividunt misere
Jerusalem. Eo igitur tempore quo persecutionis
impetu, et mortiferis voluptatibus de Ecclesia quis-
piam corruerit, videmus [Al. videas] exsultare hæ-
reticos, gaudere Judæos, et unum esse de perse-
cutoribus, et in ethnicorum eos numero computari.

(Vers. 12.) *Et non ^c despicias in die fratris tui, in
die peragrationis ejus. Et non lætaberis super filios
Juda in die perditionis eorum, et non magnificabis os
tuum in die angustie : neque ingredieris portam populi
mei in die ruinæ eorum. LXX: Et non despicias diem
fratris tui in die alienorum. Et non lætaberis super filios
Juda in die perditionis eorum : et non magna loqueris
in die angustie : neque ingredieris portas populorum
in die laborum eorum. Idem sensus qui supra : Cum
interierit vir de monte Esau, propter interfectionem,
et impietatem ^d in fratrem ejus Jacob, et operuerit
eum æterna confusio, nequaquam faciet quæ fecit
ante contra germanum : non enim despiciet et par-
vipendet, videns fratrem suum ire captivum : nec
lætabitur [Al. lætaberis] super filios Judæ. Dom
enim tribus excepta Levitica, quæ regnabant in Je-
rusalem, et appellabantur Juda, a Chaldæis capti
sunt. Et nequaquam **375** magna loqueris, et quasi
unum de victoribus esse te credens, in fratris ride-
bis angustia. Neque in die vastitatis et ruinæ populi
mei, tu per portam Jerusalem gloriabundus incedes.
Et ideo ista non facies, quia et tu similia patieris.
Aliter quando captivum videris diversis persecuti-
onibus fratrem tuum, et abduci vinctum de Ecclesie
fide, nec civitatem suam, sed peregrina quæque sec-
tari, nequaquam lætaberis, quia et tu similia patieris.
Lætaberis enim quando capiebatur Jacob, et super
filios Judæ, quos discipulos Christi intelligimus, ex-
sultabas in die perditionis eorum. Significatur autem,*

^a Victor. ex Britiæ Florentiæque codicibus cor-
rigit *pugnatoris viribus*.

^b Nostri mss., in die cum caperent. Græc., ἐν ἀπέ-
ραις ἀιχμαλωτευόντων, etc.

^c Retinuit Martian. *despicias*, contradicentibus

mss. atque ipso quem laudat Victor. Hebræico et
Vulgate editionis textu.

^d Duo Palatin. mss. editique alii libri, *impietatem
fratris ejus*.

quod anima in medullis victorum atque virtutum A
posita sit, et possit in utramque partem per hora-
rum momenta converteri. *Nequaquam*, inquit, *magni-*
ficabis os tuum in die angustiarum. Quod secunda dup-
plicem sensum accipere debemus: corporalis, in per-
secutionibus et in peccatis: spiritualis angustiarum,
cum anima hostibus vitisque capta, a ducta fuerit
in Babylonem. *Neque ingredieris portam populi mei*
in die ruinæ eorum: quando enim aut negatio nos
oppresserit, aut voluptas, et rigorem pristinum in-
felix conscientia non servaverit, tunc facile ad con-
traria dogmata labimur, blandientia errori nostro,
et non curantia vulnus, sed palpantia. Solatium mi-
seriæ est, quamvis perditum, habere quod speret.

(Vers. 13, 14.) *Neque despicias et tu in malis ejus*
in die vastitatis illius, et non emitteris adversum exer-
citum ejus in die vastitatis illius. Neque stabis in exi-
tibus ut interficias eos qui fugerint: et non concludes
reliquos ejus in die tribulationis. LXX: *Et non despic-*
ies etiam tu congregationem eorum in die perditionis
eorum: neque apponeris fortitudinibus eorum in die per-
ditionis eorum: neque stabis in egressibus eorum, ut
interficias eos qui nativi fuerint ex eis: neque conela-
des fugitivos eorum in die tribulationis. Cum ipse ca-
ptus fueris et Babylonio vastante deletus, inter cæ-
tera quæ fecisti, ne hæc facias quæ sequuntur: Non
despicias, neque contempnes fratrem tuum Jacob in
die vastitatis illius: neque apponeris ad exercitum
Babyloniorum, sive non emitteris adversum
exercitum Juda, quando superatus ab adversariis
terga verterit. Cumque cœperint fugere per notas
sibi vias, et diverticula, et calles ad solitudinem
perferentes, non stabis in bivio, nec venientes ex-
spectabis in comitis, ut interficias eos qui fuerint
liberati, aliosque comprehensos recludas: et vel
ipse capias, vel captivitati hostium serves. Hæc
juxta historiam diximus: debemus enim breviter
manifestiora carpentes, ad ea quæ obscura sunt
pergere. Quis hæreticorum non despiciat ecclesia-
sticos? Quis non exultat in malis eorum, si quando
propter peccata populi persecutioni traditi fue-
rint, et multi vel infirma fide, vel supra petrosa
seminati, in negationem corruerint, videas illos
exultare, gaudere, nostram ruinam, suam pu-
tare victoriam: intantum, ut jungantur gentibus, et
persecutio ævior, vel ex Judæis, vel ex his fiat,
qui fratres nostros esse se simulant, et eodem [Al.
eorum] censeantur nomine. Cumque aliquis, vel fuga,
vel poenitentia elapsus fuerit, stant in diverticulis,
et proponunt sophismata, et testimonia, quasi de
Scriptoris proferunt: ut lassis atque confectis con-
silia offerant cervicalia, et ponant ea sub omni cu-
bito manas. Atque ita fit, ut qui forsitan persecu-

tionem, aut virtute superarint, aut timore effuge-
rint, decepti pravis dogmatibus, rursum in carcere
teneantur errorum, et multo fiat peior ista tribu-
latio, quam fuit ex gentibus; facilis enim ab eth-
nicis captam liberes, quam hæreticorum præstigiis
irretitum.

(Vers. 15, 16.) *Quoniam juxta est dies Domini su-*
per omnes gentes: sicut fecisti, set tibi. Retribution-
em tuam convertet in caput tuum. Quomodo enim
bibisti super montem sanctum meum, bibent omnes
gentes jugiter: et bibent; et absorbent, et erant
quasi non sint. LXX: *Quia juxta est dies Domini su-*
per omnes gentes: sicut fecisti, set [Al. fecerit] tibi.
Retributio tua reddetur in caput tuum. Quis quomodo
bibisti super montem sanctum meum, bibent omnes gen-
tes vinum: bibent et absorbent, et erant quasi non
sint. Hæc autem, o Idumæa, ideo facere cessabis,
quia veniet super te ultio Domini. Scienim juxta Jere-
miam (Jer. xxv), 377 quibus non erat judicium ut
biberent calicem, bibentes biberunt: tu quasi inno-
cens reliqueris: non eris innocens, sed bibens bi-
bes. Porro quod ait: *Juxta est dies Domini super*
omnes gentes, legimus eundem [Al. juxta] Jeremiam,
et videbimus calicem Domini eundis gentibus pro-
pinatum. Unde dicitur in eodem: *Collis æreus Ba-*
bylon in manu Domini inebrians omnes gentes. Univer-
sas quippe nationes usque ad Propontidem, Scythi-
cumque mare, et Ionium vel Ægæum, Assyrii
Babyloniique tenuerunt. Legimus Herodotum, et
Græcas barbarasque historias, et videbimus quo-
modo sub Babyloniis et Assyriis impletum est hæc
quod dicitur: *Juxta est dies Domini super omnes*
gentes. Quod autem sequitur: *Sicut fecisti, set tibi:*
retributionem tuam convertet in caput tuum, hic est
sensus, quem in Psalmo legimus: *Memento, Domine,*
filiorum Edom in die Jerusalem dicentium: exinanite,
exinanite usque ad fundamentum in ea (Psal. cxxxvi,
7 et seq.). Unde et contra Babylonem imprecatur
propheta: *Filia Babylonis misera: beatus qui reti-*
buet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.
Beatus qui tenebit et uldabit parvulos tuos [Al. ovis] ad
petram. Sicut enim super montem sanctum meum,
Sion, bibisti cum Babyloniis, atque lætatus es: sic
omnes gentes quas tecum habebat Babylonius in præ-
sidio, conversæ contra te bibent: et lætabuntur. Et
non solum bibent: sed ita te absorbent, ut sint
Idumæi quasi non sint: vel certe ipsæ gentes, cum
te absorberint, absorbentur a Medis, et hoc cir-
culo vindicta procedet, ut tu Israellem, te Babyloniæ,
Babylonium Medus, ac Persa consumat. Sequamur
interpretationis ordinem. Juxta est, o hæretice, dies
Domini super omnes gentes: prope est tempus ju-
dicii in quo omnes judicandæ sunt nationes. Sicut

^a Emendant nostri post Victorium mss. Inconsulte
Martianæus retinuit corruptam Erasmi lectionem,
capta fuerit, et ducitur in Babylonem.

^b Pro eorum, quæ vox tertio recurrit infra, Pala-
tin. mss. ejus habent minori numero. Mox voces ex
eis nesciunt: denique in fine addunt ejus, Græco sin-

gulis in locis dissentiente.

^c Palatini duo mss., sed quasi bibens bibes, etc.

^d Ibidem mss. hic tuam, mox Sion nomen, den-
que inferius voces, in præsidio, tacent: legunt vero
Babylonius rex, conversæ, etc.

fecisti contra ecclesiasticos, convertetur in caput tuum dolor tuus, et in verticem tuum iniquitas tua descendet. Quomodo enim in nece eorum lætatus es, conviviumque celebrasti, et in monte sancto meo, hoc est, Ecclesia, bibisti non meum calicem, sed diaboli: de quo et in Abacuc dicitur: *Væ qui potat proximum suum subversione turbida* (Abac. II, 15): ita universæ gentes, vel fortitudines **378** contrariæ supplicii delegatæ, vel adversariæ quæque virtutes, bibent et absorbebunt sanguinem tuum, et ad extremum in cunctos veniente cruciati, ipsæ quoque erunt quasi non sint. Qui enim perit ei qui est, et qui dicit ad Moysen: *Qui est misit me ad vos* (Exod. III, 14), secundum regulam Scripturarum, non esse dicitur. Unde et in Esther legimus: *Ne tradas, Domine, regnum tuum his qui non sunt* (Esth. XIV, 11). Possumus hunc locum et aliter interpretari: Quia lætati estis in ruina servorum meorum, eadem persecutio contra vos quoque veniet, et patiemini quæcumque fecistis. Et sicut lætati estis adversum populum meum cum gentibus reliquis: ita omnes gentes lætabuntur contra vos, et devorabunt et bibent, et persecutione simili conterent.

(Vers. 17, 18). *In monte autem Sion erit salvatio, et erit sanctus et possidebit domus Jacob eos, qui se possederunt* [Vulg. *possederant*]. *Et erit domus Jacob ignis, et domus Joseph flamma, et domus Esau stipula: et succendentur in eis, et devorabunt eos, et non erunt reliquæ domus Esau: quia Dominus locutus est.* LXX: *In montem Sion erit salvatio; et erit sanctum, et possidebit domus Jacob qui se possederant. Et erit domus Jacob ignis, et domus Joseph flamma, domus autem Esau stipula, et succendentur in eos, et devorabunt illos, et non erit frumentarius domui Esau, quia Dominus locutus est.* Idumæa subversa, et ab inimicis gentibus, cum quibus prius contra Jacob cœdus inierat, devorata, in monte Sion erunt reliquæ, eritque salvatio, et erit sanctus; hoc est, vel ipse Dominus revertetur ad templum, quod propter peccata dimiserat, vel erit absolute sanctum, id est, Sanctum sanctorum. Et possidebit domus Jacob sub Zorobabel,

^a Post Victorium ex Florentiæ, Brixlæque codicibus verbum est restitutum, cujus defectu in Erasmi ac Martianæi editionibus sensus laborabat. Alii codices æque bene, *Hoc enim quod LXX transtulerunt, πυροφόρον, nos in frumentarium, etc.* Jam vero quod ait S. Doctor juxta antiqui sermonis eloquium appellatos a se frumentarios, qui tunc agentes in rebus, vel veredarii dicerentur, eruditos viros, atque in primis Salmasium movet. Fatentur enim, frumentariorum in ordinaria militia sub imperatoribus nomen exstitisse atque officium, fuisseque eos milites, quibusque legionibus certo numero adscriptos qui rei vehiculariæ præsentent, frumentum militare et annonam importandam curarent, in horrea militaria atque inde in castra, vectigales quoque exigerent, compellerentque ad solvendum provinciales: quod postea munus agentium in rebus et veredario- rum fuit, quod ex Lege cod. Theodosiani tit. de Exactionibus liquet. Verum non eo sensu πυροφόρους a Græcis appellatos contendunt, eosque non ἀπὸ τοῦ πυροῦ, hoc est, a frumento; sed ἀπὸ τοῦ πυρός, hoc est igne ferendo nomen traxisse: rectius adeo et frequentius, quod infra Hieronymus ipse annotat, πυρ-

et Esdra, et Nehemia eos qui se hæreditate possederant. Et erit domus Jacob, id est, Juda, ignis, et domus Joseph, id est, decem tribuum, flamma. De Joseph quippe natus est Ephraim, ex qua tribu Samaritæ imperium fuit; domus autem Esau, id est Idumæorum, qui tam sævi et crudeles exstiterant contra fratrem suum, vertetur in stipulam. Et quomodo ignis et flamma cito stipulam devorat: sic domus regna in unius sibi virgæ juxta **379** Ezechiel (Ez. XVII) copulam fœderata, vastabunt Idumæam et devorabunt eam, et non erit residuus ex populo, qui possit eversionem adversariorum vicinis gentibus nuntiare. Hoc^a est enim quod LXX transtulerunt πυροφόρον, quem nos in *Frumentarium* vertimus, juxta antiqui sermonis eloquium; eos enim quos nunc **B** Agentes in rebus, vel Veredarios appellant, Veteres *Frumentarios* nominabant. Sed melius est, ut ipsum sequamur Hebraicum, id est, *SARID* (סרד), quod interpretatur vel *reliquus*, juxta Aquilam, vel *effugius*, juxta Symmachum, vel secundum Theodotionem, et quintam editionem, *residuus*. Hæc autem omnia fiunt quia Dominus locutus est, et illius jussisse, fecisse est. Aliter: Destructis carnis operibus, et terreno imperio desolato, erit in Ecclesia salvatio eorum qui a matre non exierint. Et in ipsa morabitur sanctus, de quo in Isaia dicitur: *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth* (Isai. VI, 3), quia et qui sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno omnes. Et possidebit domus supplantatoris Jacob eos qui se hæreditate possederant, de persecutoribus faciens Christianos, et ipsos Idumæos in Ecclesiæ fidem recipiens: domus autem Esau vertetur in stipulam. Et quomodo ignis viciniam culmus non valet sustinere: ita disputationem Jacob, quæ^b ignita est sermone Domini: *Eloquia enim Domini igne examinata* (Ps. XVII, 31), et flammam Joseph, qui interpretatur *augmentum* (Genes. XXXVII), et qui a fratribus venditus, populum pavit in Ægypto, domus Esau sustinere non poterit: sed ad primam congressionem sophismata eorum vertentur in nihilum. Et devorabuntur in salutem suam, juxta illud quod in benedictione Isaac

φόρους scribi, quam πυροφόρους. Ad hæc, quod πυροφόρος respondet, Hebraicum *Sarid* interpretari ab Antiquis, Hieronymo teste, *reliquum, effugientem, residuum*: sicque a Græcis vulgo dici de magna clade: οὐδὲ πυροφόρος Δαίδη, neque unus reliquus fuit, sive juxta sensum, neque nuntius remansit. Ut vero cumque se res habeat de Græca nominis etymologia, quam nec ipse urget Hieronymus, quin immo inferius juxta eos, qui πυροφόρον legunt, ab igniculo gestando explicat: nihil certe vetat, frumentarium eo dici Latine intellectu, qui proprius ad veterum sensum interpretum accedat, ut videlicet, *reliquum, effugientem, nuntium* sonet, aut quid simile. Etenim, quod Grammaticorum testimonium laudat ipse Salmasius, ἔχρῳντο κατὰ τὸ παλαιὸν ἐν τοῖς πολέμοις ἀπὲρ σαλπικτῶν τοῖς πυροφόροις, *Veteres in bello pro tubicinis utebantur frumentario, seu veredario, inviolabiles cum essent id genus milites, nec ab hoste læderentur* ut hodiernum usu venit, de magna internecione dictum accipias, ne frumentarium quidem fuisse relictum, sive nec eum fuisse residuum, cui ab hostibus parceretur.

^b Duo Palatin. mss., quæ signata est sermone, etc.

dicatur **380** ad Esau : *Sed dominum tuum illum feci : A* putant eam Sephelam, id est, campestram regionem quæ circa Eleutheropolim est, repromitti : quod ad Rhinocoruram, et ad mare usque tendenda sit, id est, de tribu Juda non solum Eleutheropolim teneant, sed usque ad maritima perveniant, et Philisthiim suo imperio subjugent, quos prius non habuerant subjugatos. Dilatabitur quoque terminus filiorum Juda usque ad Ephraim, ubi nunc Neapolis est, et usque ad regionem Samariæ, ubi Sebaste condita est. Benjamin autem cujus statim ab Jerusalem, contra septentrionem termini dilatantur, cunctam possidebit Arabiam, quæ prius vocabatur Galaad, et nunc Gerasa [Al. Gerara] nuncupatur. Juxta Septuaginta autem et montem Ephraim, et campos Samariæ, et Benjamin, et Galaad, hi qui fuerint in Meridie possidebunt : hoc utrum factum sit, Deus viderit ; potest enim ex parte per annos quingentos usque ad adventum Christi esse completum : quod sicut ^b certissime scio, **382** quotidie completur, et in regno Ecclesiæ confirmatur. Hi enim qui habitant in Meridie, id est, in Nageb, et in vero sunt lumine, et qui tenent campestria et humilia, id est, discipuli ejus, quibus dicit : *Discite a me quia mitis sum, et humilis corde (Matt. x, 24)*, possidebunt montem Esau et Philisthiim : quos possunus propter superbiam dogmatum, et eloquentiam sæcularem in Ethnicorum persona accipere. Ut in monte sint magistri, in Philisthiim, et alienigenis discipuli, qui magistrorum auctoritate ducuntur. Et non solum montem Esau, et alienigenas, sed regionem quoque Ephraim et Samariæ possidebunt. Ephraim et Samariam crebro in Osee legimus, et in hæresibus, quæ sub nomine Christiano Ecclesiam dividunt, interpretati sumus. Et ibi enim speratur ubertas, et ibi custodiam fidei repromittunt. Porro Benjamin, *filius dexteræ*, atque virtutis, ubi Templum Dei est, possidebit Galaad, quæ interpretatur *transmigratio testimonii*, Israelem carneum significans : ab illisenim ad nos testimonium Domini commigravit. Juxta Septuaginta autem et ipsum Benjamin, et Galaad, hi qui fuerint in Meridie, possidebunt.

(Vers. 19.) *Et hæreditabunt hi qui ad Austrum sunt, mentem Esau : et qui in campatribus, Philisthiim : et possidebunt regionem Ephraim, et regionem Samariæ : et Benjamin possidebit Galaad. LXX : Et possidebunt qui in Nageb, montem Esau : et qui in Sephela, alienigenas, et possidebunt montem Ephraim, et campum Samariæ, et Benjamin, et Galaad.* Reverso in regnum suum Juda, qui habitavit in Meridie, et possedit cunctam regionem, juxta divisionem Jesu filii Nave, quæ vergit ad scorpionem, id est, ^a ad omnem Acrabithenam, hi qui prius terminis aretabantur angustiis, possidebunt montem Esau, id est, montes Seir, et montana quæ Edom ante possederat. Qui autem habitabant in Sephela, id est, in campatribus, Liddam et Emmaus, Diospolim scilicet, Nicopolimque significans, possidebunt Palæstinos, quinque urbes Palæstinatorum, Gazam, Ascalonem, Azotum, Accaron, Geth, vel omnem illam plagam quæ juxta Actus Apostolorum Saronas appellatur. Alii vero

^a Palatin. mss., *ad scorpionem, id est, omnem Acrabithenam. Nam hi, etc.*, quamquam in altero vox *Acrabithenæ* expungitur, pro qua *Arabia* subrogatur ad marginem. Victorius, quem sequimur, conciniori cer-

^b Meridie possidebunt : hoc utrum factum sit, Deus viderit ; potest enim ex parte per annos quingentos usque ad adventum Christi esse completum : quod sicut ^b certissime scio, **382** quotidie completur, et in regno Ecclesiæ confirmatur. Hi enim qui habitant in Meridie, id est, in Nageb, et in vero sunt lumine, et qui tenent campestria et humilia, id est, discipuli ejus, quibus dicit : *Discite a me quia mitis sum, et humilis corde (Matt. x, 24)*, possidebunt montem Esau et Philisthiim : quos possunus propter superbiam dogmatum, et eloquentiam sæcularem in Ethnicorum persona accipere. Ut in monte sint magistri, in Philisthiim, et alienigenis discipuli, qui magistrorum auctoritate ducuntur. Et non solum montem Esau, et alienigenas, sed regionem quoque Ephraim et Samariæ possidebunt. Ephraim et Samariam crebro in Osee legimus, et in hæresibus, quæ sub nomine Christiano Ecclesiam dividunt, interpretati sumus. Et ibi enim speratur ubertas, et ibi custodiam fidei repromittunt. Porro Benjamin, *filius dexteræ*, atque virtutis, ubi Templum Dei est, possidebit Galaad, quæ interpretatur *transmigratio testimonii*, Israelem carneum significans : ab illisenim ad nos testimonium Domini commigravit. Juxta Septuaginta autem et ipsum Benjamin, et Galaad, hi qui fuerint in Meridie, possidebunt.

(Vers. 20, 21.) *Et transmigratio exercitus ejus filiorum Israel : omnia Chanæeorum usque ad Sareptham [A. Saraptam]. Et transmigratio Jerusalem, quæ in Bosphoro est, possidebit civitates Austri. Et ascendent salvatores in monte Sion, judicare montem Esau : et erit Domino regnum. LXX : Et transmigratio principium istud filiis Israel : terra Chanæeorum usque Sareptham, et transmigratio Jerusalem usque Euphrathem, possidebunt civitates Nageb. Et ascendent qui salvi fuerant de monte Sion : ut puniant montem Esau, et erit Domino regnum.* Multum in hoc loco translatio nostra discrepat ab Editione Vulgata : unde debemus in expositione historiæ Hebrai-

te sensu, nam, voce supervacanea sublata, una serie necit.

^b Iidem mss., *quod certissime scio quotidie, quia completur, etc.*

cam veritatem sequi. Qui de Babylone juxta volu-
men Esdræ et Neemiæ reversi fuerant in Judæam,
a recte transmigratio vocabantur. Totus ille exerci-
tus filiorum Israel ad Meridiem quidem, et ad Occi-
dentem, et ad Septentrionem possidebant Idumæos,
383 et Palæstinos, et montem Ephraim, et Sama-
riam. Benjamin quoque quia confinis est solitudini,
specialiter obtinebit Galaad. Contra Orientem vero
cunctis quæ in terra Chanaanæorum sunt, impera-
bant usque ad Sareptham Sidoriorum, ubi quon-
dam Eliam pavit vidua (IV Reg. vii). Porro hi qui
de ipsa Jerusalem metropoli civitate translati fue-
rant in Sapharad, quod nos in *Bosphorum* vertimus,
possidebant civitates Austri, quæ sunt in tribu Juda:
reversi enim in urbem suam, ea quæ urbi vicina
sunt obtinebant. Cumque hæc expleta fuerint, sicut
in Judicum libro, mittebat Dominus salvatores qui
populum de captivitate salvarent: sic ascendent,
et venient in montem Sion, ut judicent atque dis-
cernant, quasi subjectum, et servientem sibi mon-
tem Esau, hoc est, Idumæos: subjugatisque omni-
bus, erit Domino regnum. Ubi nos posuimus *Bospho-
rum*, in Hebraico habet SAPHARAD (שפראד): quod
nescio cur Septuaginta Ephratha transferre volue-
rint [A. potuerint], cum et Aquila, et Symmachus
et Theodotio cum Hebraica veritate concordent.
Nos autem ab Hebræo, qui nos in Scripturis san-
ctis erudit, didicimus bosphorum sic vocari: et
quasi Judæos, ista, inquit, est regio, ad quam Ha-
drianus captivos transtulit. Quando ergo Christus
noster venerit, tunc reversura est in Judæam etiam
illa captivitas. Possumus autem locum quemlibet
regni Babylonis intelligere, quamquam et aliud ar-
bitrer. Nam consuetudinis prophetarum est, quando
loquuntur contra Babylonem, Ammonitas, Moabitas,
Philistiim, et cæteras nationes, multis sermonibus
linguæ eorum abuti, et servare idiomata provinciarum.
Quia ergo lingua Assyriorum terminus, qui Hebraice
vocalur GEBUL (גבול), dicitur^b SAPHARAD (שפראד),
hunc sensum esse conjicio: Transmigratio Jerusa-
lem, quæ in cunctis terminis regionibusque divisa
est, urbes Austri, id est, tribus suæ recipiet. Pro
eo autem quod nos interpretati sumus, et *ascendent
salvatores*,^c ac Septuaginta transtulerunt, 384 hi
qui salvi fuerint, in Hebræo scriptum est, MOSIM
(מוסימ): qui non ut Aquila, et Septuaginta, et Theo-
dotio passive σωσμένοι, vel ἀνασωζόμενοι: sed juxta
Symmachum σώζοντες, id est, active *salvatores* in-
telligendi sunt. Siquidem σωσμένοι, id est, *salvati*,

^a Iterum mss. Palatini, *recte filii transmigratio-
nis vocabantur*: et paulo post *possederunt*, pro *possi-
debunt*.

^b Notatum criticis viris, *Sephar*, non *Sepharad*
appellari terminum Assyriorum lingua: tametsi nec
id proprie; nam Grammatici exponunt dicentes,
esse terram populorum, quæ vicina sit terræ Israel:
interdum autem aliter explicant, ut cum dicunt esse
civitatem vicinam mari, id est, maritimam. In
Josue litus maris exponitur ab interprete Chal-
dæo *Sephar iamma*. Drusius adeo Hieronymum
hallucinationis accusat ob vocis utriusque similitu-

d PHELETIM (פליטים) Hebræo sermone dicuntur. Quia
juxta historiam, ut potuimus, interpretati sumus,
et inter confragosos scopulos nostram navicellam re-
ximus: spiritualis intelligentiæ vela pandamus, ut
flante Domino, et sua reserante mysteria, lati per-
veniamus ad portum. Eo tempore quo Benjamin
possederat [A. possederit] Galaad, transmigratio
exercitus filiorum Israel, vel certe principium trans-
migrationis carni quondam Israel, istud erit, ut ad
Chanaanæorum terram perveniat, et propheticus
sermo qui fame periclitabatur in Judæa, exsiccate
vellere Israel, ad gentium^e rorem transeat: ibique
pascatur, et pascit, dum et recipitur a credentibus,
et pascit ipse credentes. *Sareptha*, vel ex doctus
compositum est, et interpretatur *angustia panis*:
B vel unum verbum est, et transfertur in incendium.
Chanaan vero in *σάδω*, id est *motum* vertitur: aut
certe *negotiator* et *humilis* appellatur. Igitur trans-
migratio filiorum Israel quando occidentem dimise-
rint litteram, et ad spiritum venerint vivificantem,
movebit cuncta quæ Legis sunt. Negotiabitur de
multis margaritis unam pretiosissimam margaritam,
et deposita Judæorum superbia, humilitatem secu-
bitur Christianam, et illuc usque perveniet, ubi antea
fuit tribulatio panis, et mulier vidua a suo conditore
deserta pupillum filium vix alebat,^f et ubi univer-
sa illius peccata, et vitia concrementur. Captivitas
autem sive transmigratio Jerusalem, ubi quondam
erat visio pacis, et quæ nunc in toto orbe dispersa
est, possidebit civitates austri, id est, Ecclesias
C veri et perfecti luminis, dicetque cum sponsa pre-
nitens: *Ubi pascis, ubi cubas in meridie* (Cant. u. 6)?
Et cum Joseph in antiquam germinatam recepta,
inebriabitur sanguine pastoris, et principis. Quod
385 si juxta Septuaginta Ephratha legimus, nulli
dubium est, quin Christi intelligatur fides. Ephratha
enim interpretatur *καρποποιία*, id est, *uberitas*, et
δύωνυμος est, appellaturque Bethleem, in qua ortus
est cælestis panis. His autem ita gestis, ascendent
salvatores vel qui salvati fuerint de reliquiis populi
Judaici in montem Sion, ut judicent, et ulciscantur
montem Esau. Quinodo lumen Dominus lucem ap-
pellat Apostolos suos, et dicit: *Vos estis lux mundi*
(Matt. v. 14): et ipsa petra Petro donarit, ut petra
sit: pastor quoque bonus illis pastorum largitus est
D nomina: et quodcumque dicitur de eo, servis tri-
buit ut dicantur: sic ipse Salvator Apostolos suos
mundi esse voluit salvatores, qui ascendere specu-
lam montis Ecclesiæ, et deponentes superbiam Je-
dinem.

^e Copula, ac, deerat: quæ sequuntur interp-
tationis laborabant vitio. Pro *Mosim* Palatini mss. cum
duplici i legunt, *Mosim*, quod non improbo.

^d Iidem mss., fortasse rectius, *Fleitim*.

^e Pro *rorem*, quam vocem, cogente recto sensu,
ex mss. substituitur, hactenus obtinuit *rara*. Ver-
um nihil hic erat vox isthæc, nec velleri Judæorum
exsiccate opponeretur, quæ causa fuit ut locum
emendare non dubitarem.

^f Alii editi libri, ut *antieros*.

dicam, univertorumque montium, qui [Al. quæ] A aduersum 386 scientiam Dei erigebantur, regnum Domio paraverunt.

Hæc ad duas locubratiunculas veterum auctoritatem secutus, et maxime expositionem Hebraicam propro sermone dictavi, aperuique os meum: sed nescio an illud Christus impleverit. Unde sapiens lector sensuum magis debet consequentiam quærere, quam eloquii venustatem. Neque enim ea a lenitate,

et compositione verborum dictamus, ut scribimus. Aliud est, mi Pammachi, sæpe stylum vertere, et quæ memoria digna sunt scribere; aliud notariarum articulis præparatis, pudore reticendi, dictare quodcumque in buccam venerit. In hoc Propheta, et adolescentuli iusimus, et senes præsumpsimus. Qui veriora et mellora dixerit, in illius sententiam transgredere.

* M.s. duo, et Victorius, *levitate*: malim utique cum diphthongo *levitate*, id est, nitore, etc.

S. EUSEBII HIERONYMI, STRIDONENSIS PRESBYTERI, COMMENTARIORUM IN JONAM PROPHETAM LIBER UNUS. PROLOGUS.

387-388 Triennium a circiter fluxit, postquam B quinque prophetas interpretatus sum, Michæam, Nabum, Abacuc, Sophoniam, Aggæum; et alio opere detentus, non potui implere quod cœperam: scripsi enim librum de Illustribus viris, et aduersum Jovinianum duo volumina: apologeticum quoque, et de optimo genere interpretandi ad Pammachium: et ad Nepotianum, vel de Nepotiano duos libros, et alia quæ enumerare longum est. Igitur tanto post tempore, quasi quodam postliminio a Jona interpretandi sumens principium, obsecro ut qui typus est Salvatoris, et tribus diebus ac noctibus in ventre celi moratus, præfiguravit Domini resurrectionem, nobis quoque fervorem pristinum tribuat, et sancti ad nos Spiritus mereamur adventum. Si enim Jonas interpretatur *columba*, columba autem refertur ad Spiritum sanctum: nos quoque columbam, ex adventu [Al. et adventum] ad nos interpretemur columbæ. Scio veteres ecclesiasticos tam Græcos quam Latinos super hoc libro multa dixisse, et tantis questionibus, non tam aperuisse, quam obscurasse sententias; ut ipsa interpretatio eorum opus habeat interpretatione, et multo incertior lector recedat, quam fuerat antequam legeret. Nec hoc dico, quo magnis ingeniis detrahā, et alios mea laude suggilem; sed quod

commentatoris officium sit, ut quæ obscura sunt, breviter aperteque dilucidet, et non tam desertitudinem ostendet suam, quam sensum ejus quem exponit, edisserat. Quærimus igitur, Jonas propheta, excepto volumine suo, 389-390 et Evangeliiis [Al. Evangelio], hoc est, Domini de eo testimonio, ut alibi in Scripturis sanctis lectus sit? Et hi fallor in Regum volumine de eo ita scriptum est: *Anno quintodecimo Amasiæ filii Joas, regis Juda, regnavit Jeroboam, filius Joas, regis Israel in Samaria quadraginta annis et uno. Fecitque malum coram Domino, et non recessit ab universis peccatis Jeroboam filii Nabath, qui peccare fecit Israel. Ipse convertit fines Israel in Samaria ab introitu Emath, usque ad mare solitudinis, juxta verbum Domini Dei Israel, quod locutus est in manu servi sui Jonæ, filii Amathi prophetæ, qui fuit de Geth, quæ est in Opher* (IV Reg. xiv 25 seqq.). Tradunt autem Hobrni hunc esse filium viduæ Sareptianæ [Al. Saraptenæ], quem Elias propheta mortuum suscitavit, matre postea dicente ad eum: *Nunc cognovi quia vir Dei es tu: et verbum Dei in ore tuo est veritas* [Al. veritatis]; et ob hanc causam etiam ipsum puerum sic vocatum. *Amathi* enim in nostra lingua *veritatem* sonat: et ex eo quod verum Elias locutus est, ille qui suscitatus est, filius esse dicitur veritatis. Porro Geth in secundo

* Sollicitat hunc locum Tillemontius ex præconcepti opinione, quod Epitaphium Nepotiani, ex his quæ infra laudantur, opusculis, anno ut minimum 398 sit adscribendum: vultque adeo quadriennium, pro

triennio legi. Nobis, ne quid temere mutetur, optime illud quoque infra ejus triennii spatium concludi, abunde satis ostendimus in notis chronologicis epistolæ 60 priori tomo præfixis.